

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

1. Yleistä

Sivistysala ry:n tavoitteena on, että Suomi on parhaiten koulutettujen ihmisten hyvinvoiva, avoin ja vetovoimainen maa, jossa osaamisella ja luovuudella tehdään parempaa maailmaa. Sivistysala ry (myöhemmin Sivista) haluaa lausua opetus- ja kulttuuriministeriölle luonnoksesta valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi 2024-2027. Lausuntomme keskittyy ohjelmassa määriteltyihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin sivistysalan toimijoiden näkökulmasta.

Yleisesti Sivista pitää tärkeänä sitä, että nuorten kasvu- ja elinolojen kehittämistä tarkastellaan poikkihallinnollisesti. Ohjelmassa todetaan, että mikään tietty hallinnonala tai toimenpide ei voi ratkaista nuorten hyvinvointivajetta yksin. Sivista yhtyy tähän näkökulmaan; esimerkiksi koulun rooli nuorten hyvinvoinnin ja hyvän elämän edellytysten tukemisessa on merkittävä, mutta se ei yksin voi ottaa vastatakseen erilaisten nuorten elämään vaikuttavien yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemista. Ohjelmaan kirjattu tavoite koordinoituna ja monialaisesta yhteistyöstä on keskeinen.

2. Kori 1: Nuori voi hyvin koulussa ja oppilaitoksessa

Ohjelmassa todetaan tavoitteeksi, että jokaisella nuorella on edellytykset rakentaa hyvää elämää ja tavoitella unelmiaan. Sivista pitää tavoitetta erittäin tärkeänä. Toiveikas suhtautuminen tulevaisuuteen ja unelmiensa tavoittelu on parhaassa tapauksessa eteenpäin vievä voima ja vahvistaa motivaatiota esimerkiksi opiskeluun liittyvien tavoitteiden saavuttamisessa. Sivista pitää kuitenkin haastavina sellaisia tilanteita, joissa unelmat eivät kohtaa realiteettien kanssa. On tärkeää,

että nuorilla on ymmärrys siitä, mitä unelmien saavuttaminen käytännössä edellyttää. Tämä on olennaista esimerkiksi koulutus- ja urapolkuja suunniteltaessa.

Ohjelmassa viitataan Kouluterveyskyselyn (2023) tuloksiin, jotka osoittavat, että koulunkäynnistä pitäneiden osuus oli pienentynyt kaikilla muilla paitsi ammattiin opiskelevilla. Sivista pitää tätä erittäin huolestuttavana havaintona. Syitä lienee monia, mutta isossa kuvassa on tunnistettava, että yhteiskunta ja arki koulun ympärillä muuttuvat koko ajan. Lasten ja nuorten huomiosta kilpaillaan, eikä kaikissa perheissä koulutuksen merkitys enää korostu kuten ennen. Myös nuorten suosimat esikuvat ovat yhä useammin rakentaneet menestyksensä koulun ulkopuolisin ansioin. Sivista katsoo, että kouluviihtyvyyden ja kouluun kiinnittymisen tukeminen on koulujen, perheiden ja laajemminkin yhteiskunnallisten toimijoiden, kuten median, yhteinen tehtävä. Ohjelmassa on ansiokkaasti tunnistettu myös erilaiset paikallisen yhteistyön mahdollisuudet oppimisen ilon ja kouluviihtyvyyden vahvistamisessa.

Sivista toteaa, että opiskeluhuollon siirtäminen hyvinvointialueille on tuonut haasteita opiskeluhuollon käytännön toteutukseen ja yhteistyön sujuvuuteen. Ohjelmassa tunnistettu tiedonkulun toimivuus eri organisaatioiden välillä ja sisällä on olennainen kehittämiskohde.

3. Kori 1: Jokaisella nuorella on pääsy mieluisaan harrastukseen matalalla kynnyksellä

Sivista pitää hyvänä, että harrastamisessa kiinnitetään erityistä huomiota heikoimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten harrastamiseen sekä harrastamisen turvallisuuteen että yhdenvertaisuuteen. Matalan kynnyksen harrastustoiminnan saavutettavuuden lisääminen on tärkeää, sillä jokaisella lapsella ja nuorella tulee olla oikeus ja tosiasiallinen mahdollisuus mieluisaan harrastukseen. On tärkeää, että rahoitus ohjautuu tasapuolisin kriteerein kaikille harrastustoimintaa tuottaville, ja huomioi nykyistä selkeämmin syrjäytymisvaarassa olevat lapset sekä nuoret.

Sivista korostaa, että harrastusten saavutettavuuden vahvistaminen harrastamisen Suomen mallia kehittäessä ei saa johtaa harrastustoiminnan tosiasialliseen näivettymiseen. Lasten ja nuorten huoltajille voi olla hämmentävää, että sama maksuton harrastus päivällä voi myöhemmin päivällä tai illalla ollakin maksullinen. On tärkeää, että harrastamisen kokonaisuudessa tunnistetaan tavoitteellisen harrastamisen tuomat mahdollisuudet ja edellytykset. Harrastustoiminnan kannalta olennaista on varmistaa, että lapset ja nuoret löytävät näihin harrastuksiin myös vapaa-ajalla ja että harrastamisesta tulee pysyvämpää.

Ei-kunnallisten perusopetuksen järjestäjien kouluissa perusopetustaan suorittaa yli 20 000 oppilasta, joista valtaosa käy alueensa lähikoulussa. Näillä oppilailla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet harrastamiseen. Sivista esittää, että matalan kynnyksen harrastamisen saavutettavuutta parantaessa yksityisten opetuksen järjestäjien asemaa harrastamisen Suomen mallissa selkiytetään sekä arvioidaan ja heidän oppilailleen varmistetaan yhtäläiset harrastusmahdollisuudet.

4. Kori 1: Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä vähenee

Sivista pitää tavoitetta työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrän vähentämistä erittäin keskeisenä. Tavoitteen toteutumisen kannalta on tärkeää tunnistaa, että polut työelämään ja koulutukseen voivat olla yksilölliset. Oppivelvollisuuden laajentaminen on lisännyt ongelmia toisen asteen opiskelijoiden ja opettajien arjessa. Erityisesti ammatillisiin oppilaitoksiin ohjautuu paljon opiskelijoita, jotka eivät pärjää ilman erityistä tukea tai vaativaa erityistä tukea. Sekä nuoret että opettajat ovat huomanneet myös, että opintoihin hakeutumisen pakko ahdistaa monia peruskoulusta tulevia nuoria, jotka eivät vielä osaa tunnistaa omia vahvuuksiaan ja kiinnostuksen kohteitaan. Siksi Sivista kannattaa ohjelman kirjausta nuorten työpajatoiminnan kehittämisestä siten, että nuorille luodaan mahdollisuus suorittaa oppivelvollisuutta ja tutkintoja pienempiä osaamiskokonaisuuksia työpajatoiminnassa tarpeenmukaisilla lainsäädännön muutoksilla.

Sivista kiinnittää huomiota siihen, että ohjelmassa ei ole käsitelty korkeakoulutukseen siirtymistä, vaikka tämä on keskeinen nivelvaihe ohjelman kohderyhmäikäisten (12–25-vuotiaat) elämässä ja tunnistettu koulutuspoliittinen haaste: esimerkiksi vuonna 2021 kevään uusista ylioppilaista 83 prosenttia haki tutkintoon johtavaan koulutukseen, mutta vain 37 prosenttia jatkoi opintojaan valmistumisvuonnaan. Ylioppilaista 26 prosenttia ei opiskele tutkintoa vielä 3,5 vuoden päästä ylioppilaaksi valmistumisesta. Toinen näkökulma samaan ongelmaan on se, että Suomen koulutustaso on jäänyt jälkeen kansainvälisessä vertailussa keskeisistä verrokkimaistamme. Suomen asettama tavoite 50 prosentin korkeakoulutustasosta edellyttää määrätietoisia toimia nuorten korkeakouluun siirtymisen helpottamiseksi. Korkeakoulujen aloituspaikkoja tulee lisätä. Sen lisäksi tarvitsemme myös uusia keinoja varmistaa, että aloituspaikat ja koulutuksen resurssit kohdistuvat nuorille ensikertalaisille. Tehokas toimi olisi ensikertalaiskiintiöiden lisäksi toisen tai useamman samantasoisien tutkinnon suorittamisen maksullisuus.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

5. Kori 2: Mielekäs vapaa-ajan toiminta vahvistaa nuorten mielen hyvinvointia

Korin 2 johdannossa on tuotu esiin, että ohjelman valmisteluun liittyvässä kuulemisessa nuoret nostivat esiin muun muassa tarpeen vähentää koulupaineita. Nuorten kokemus tulee ottaa vakavasti. Samalla Sivista toteaa kuitenkin, että OECD:n Education at a Glance -raportin mukaan kansainvälisesti verrattuna Suomen peruskouluissa on melko vähän pakollisia oppitunteja. Lisäksi esimerkiksi erilaisten nuorten ajankäyttöä selvittävien tutkimusten perusteella koulun ulkopuoliseen opiskeluun käytetyn määrä on tyypillisesti melko vähäinen, vaikka vaihtelua toki on (mm. Tilastokeskuksen ajankäyttötilasto 2020-21, Lukiolaisbarometri 2022). Sivista peräänkuuluttaa syvällisempää analyysia siitä, mikä nuorten koulupaineita luo. Esimerkiksi yleissivistävässä koulutuksessa opetussuunnitelman perusteet ovat varsin laajat ja tavoitteiltaan kunnianhimoiset. Tämä luo koulujen arkeen kiireen kulttuuria. Myös julkinen keskustelu voi luoda paineita. On

jokaisen aikuisen tehtävä harkita, millaista keskustelukulttuuria on itse rakentamassa esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.

Ohjelmassa tuodaan esiin myös digilaitteiden aiheuttama haitta nuorten keskittymiskyvylle ja fyysiselle aktiivisuudelle. Sivista pitää tärkeänä, että kehitetään keinoja puuttua nimenomaan haitalliseen digilaitteiden käyttöön. Esimerkiksi oppilaitosympäristössä tämä tarkoittaa henkilökunnan toimivaltuuksien selkeyttämistä ja laajentamista. Samalla on kuitenkin mielekästä säilyttää mahdollisuudet digilaitteiden pedagogisesti mielekkäälle käytölle opettajan ohjaamana, jotta nuoret oppivat myös digilaitteiden vastuullista käyttöä.

Sivista pitää hyvänä, että kulttuuriharrastusten merkitys nuorten mielen hyvinvoinnin tukemisessa tunnustetaan ohjelmassa. Ohjelmassa ehdotetaan, että osana lastenkulttuurin toimia käynnistetään kokeiluja, joilla lisätään 12–17-vuotiaiden nuorten kiinnostusta kulttuuritarjontaan ja taiteisiin. Sivista ehdottaa, että uusien kokeilujen lisäksi ohjelmassa tunnustetaan myös olemassa olevat toimiviksi osoittautuneet käytännöt, kuten Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelma.

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

-

Nuorisotyön ja –toiminnan tukemisen linjaukset

-

Painopisteet nuorisotalon valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

-

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisotalon eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

-

Muita näkemyksiä ohjelmasta

-

Tikkinen Annakaisa
Sivistysala ry